

Tagasivaade õiguskeele kujunemislöole¹

Aime Vettik

Õiguskeele toimetaja

Keel kui ühiskondliku suhtluse vahend on pidevas muutuses, tehes kaasa kõik sotsiaalse arengu võnked. Seda võime näha tänapäeval ja teisiti polnud see ka minevikus.

Põhjalik murrang eesti kultuuri arengus kaasnes reformatsiooniga. XVI sajandil alanud kirikuelu ümberkorraldused tõid kaasa keelepoliitika muutumise. Järgimaks luterluse põhimõtet, et usk peab rahva meeltesse jõudma tema emakeeles, tuli vaimulikel hakata seda keelt õppima, uurima ning hoolitsema kirjaoskuse leviku eest. Ajapikku tekkis maakeelne kirjasõna: hakkasid ilmuma alguses pastoreitele, hiljem laiemale üldsusele mõeldud maakeelsed tekstid, nagu kirikuraamatud, kalendrid, aga ka seadustekstid.

Varasemad seadustekstid

Varasem säilinud maakeelne seadustekst pärineb XVI sajandi teisest veerandist, pärast aastat 1535. See on sõdurivanne, kus leiduvad ka esimesed maakeelsed oskussõnad *töötama, vanduma, sõna-kuulja*. Ridamisi hakatakse seadusi tõlkima XIX sajandi algusest. 1802 ilmub nn „Iggaüks-seaduse“ nime all tuntud regulatiiv, kus leiduvad terminid *vallakohus, kihelkonnakohus, mõisavanem*. Oluline seaduseraamat on „Eestimaa Tallorahva Seadus, Moisawannemattest noutud ja meie Sure armolisse Keisri Herrast kinnitud, 1805. aasta sees“. Sellest seadusest leiame sõnad *peremees, talupoeg, vabatmees mõisategu, teoline, teopäevad, põllumaa, heinamaa*. 1816. aastal järgnes „Eestimaa Tallorahva Käso-Ramat“. Seal tulid sõnavarasse *protokoll, originaal, koopia, protsent*. Sõnavara poolest on huvipakkuv 1820. aastal ilmunud „Lihvlandi-ma Tallorahva Seadus“. Selle tõlkija O. W. Masing võttis tarvitusele rahva keeles tuntud sõnad *emak, isak, nadu, küdi, käli*.

Eesti õiguskeelt on rikastanud ka F. R. Kreutzwald. Oma kirjutistes kasutas ta võõrsõnu *apellatsioon, deebet, dokument, servituut, taksatsioon*. Temalt on pärit ka eestikeelsed uustuletised *ametnik, kohtunik, nõunik, omanik, osanik, volinik*.

Enne Eesti riigi teket sõltus õiguskeele areng paljuski juhusest. Maakeelseid seadusi ilmus nii palju, kui neid peeti tarvilikuks rahvale ilmutada. Seaduste tõlkijad olid tavaliselt muust rahvusest mittejuristid, kes ei olnud keeleküsimustes pädevad. Õiguskeele sihiteadlikust kujundamisest ei saanud siis veel juttugi olla. Pööre tekkis, kui seadusi hakkasid tõlkima-koostama eesti rahvusest juristid ja poliitikud. XX sajandi alguses tegelesid seadusloomega ka niisugused mehed nagu **Konstantin Päts, Jüri Vilms** ja **Jaan Tõnisson**. Seaduste sisulise külje kõrval hakati üha enam tähelepanu pöörama nende vormile ja keelelisele korrektsusele.

Muutused keele arengus

Oskuskeele tekke eelduseks on üldkeele teatav arengutase. XX sajandi alguseks oli eesti keel teinud läbi mitu murrangut. Põhja-Eesti keele alusel oli tekkinud üle-eestiline **ühtne kirjakeel**. Seljataga oli aastakümneid kestnud heitlus vana ja uue kirjaviisi vahel. Kasutusele oli tulnud eesti keele häälikustruktuurile omane **uus kirjaviis**.

¹ Vt lähemalt **Aime Vettik** ja **Rein Kull**. Tagasivaade eesti õigussõnavara kujunemislöole (1920–1940). Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, Tallinn 2002, 50 lk.

Keele põhjalikum reformimine ja sõnavara rikastamine algas XX sajandi teisel kümnendil **keeleuuendus-** ja **keelekorraldusliikumisena**. Keeleuuendusliikumist kandsid noored haritlased eesotsas **Johannes Aavikuga**, tegutsedes kirjakeele barbaarsusest vabastamise ning selle paindlikumaks muutmise nimel. Aaviku energiline, suuresti intuitsioonile rajatud tegutsemine äratas keeleteadlaste alalhoidlikumates ringkondades kartuse, nagu võiks ohjeldamatu uuenduste tulv ohustada keele struktuuri. Nii tekkis uuendusliikumise kõrvale alternatiivne keelekorraldusliikumine, mis seadis oma eesmärgiks keele stabiliseerimise, süstematiseerimise ja normimise.. Keelekorraldajate juhtfiguuri **Johannes Voldemar Veski** eestvõttel kujundati välja keelehoolde ja -korralduse põhimõtted ning pandi alus normivate õigekeelsussõnaraamatute traditsioonile. Oma keelealastes töödes võttis Veski kokku praktikas välja kujunenud oskuskeelekorralduse algtõed ja sõnaloo põhivõtted.

Õigussõnavara kujundamine XX sajandi 20. aastatel

Kui tekkis iseseisev Eesti Vabariik, kuulutati eesti keel riigikeeleks. 1919. aasta 1. detsembrist muutus Tartu Ülikool rahvusülikooliks. Hakati tegelema eestikeelse teaduse arendamisega.

Nagu muudel aladel, alustati ka õiguskeele korrastamisega. Seadusloomeks ja kõrgharidusega juristide koolituseks tuli luua korralikult funktsioneeriv süsteemne sõnavara. Pakulist keelelist ja terminoloogilist ühtlustamist vajasisid parlamendi menetlusse minevad seadused. Et sellega toime tulla, moodustas Tartu Õigusteadlaste Selts 1920. aastal oskussõnade komisjoni, mille etteotsa valiti **Karl Ferdinand Karlson**.² Keelemehena kutsuti komisjoni **Johannes Voldemar Veski**.³

Kõigepealt hakati läbi vaatama äsja valminud nuhtlusseadustikku. Töö käigus sai aga selgeks, et tuleb korrastada teistegi õigusharude sõnavara. Avarus ka tegijate ring. Lisaks seadusloojatest tegevjuristidele lülitusid töösse ülikooli õppejõud. Üldsuse kaasamiseks hakati komisjonis heakskiidetud oskussõnade loetelusid avaldama kuukirjas Õigus. Üksteise järel ilmusid seal koos selgitavate kommentaaridega **nuhtlusseadustiku** (Õ 1920, nr 1), **kriminaalkohtu-seadustiku** (Õ 1920, nr 2 ja 3 ning Õ 1021, nr 1) ja **tsiviilkohtu-seadustiku** terminid (Õ 1921, nr 2, 3 ja 4).

Nuhtlusseadustiku terminite loetelu sisaldab 401 sõna. Senist sõnakasutust on põhjalikult revideeritud, varem tarvituses olnud oskussõnu julgelt asendatud. Pakutud terminid äratavad tähelepanu oma uudsusega. Mitmel puhul on selgituses märgitud, et senine termin on keeleliselt ebaloogiline. Nii on näiteks ebakohaseks tunnistanud *süüvõime*. Selle asemele on võetud uudistuletis *süüdivus* verbist *süüdima*. Ebaõigeks on peetud sõna *juurdlus*, mis rõhutavat juurteni minevat uurimist. Parem olevat *eelkuulamine*. Julge asendamise näideteks on veel *igamine aegumise* ja *sobing lepingu* tähenduses. Kasutatud on uudseid tuletisi nagu *käsund*, *hulkurlus*, *ulakus*. *Kvantiteedi* ja *kvaliteedi* tähenduses on kasutatud sõnu *paljus* ja *sugus*. Teonime kõrvale soovitatakse lühemat tuletist, nt *äraandmise* asemel *äraanne*, *karistuse kandmise* asemel *karistusekanne*, *kohtumõistmise* ja *õigismõistmise* asemel *kohtumõist* ja *õigismõist*. Sellest loetelust leiame ka sõnad *seadustik* ja *teatis*.

Õiguse 1920. aasta teisest numbrist alustatakse **kriminaalkohtu-seadustiku** terminite tutvustamist. Loetelu on nuhtlusseadustiku omast pikem ja üksikasjalikum, sisaldades 491 kirjet. F. Karlsoni saatesõna ning ilmselt J. V. Veski koostatud keelelisel selgitused ja täpsustused

² **Karl Ferdinand Karlson** (1875–1941) Eesti jurist, kes tegutses põhiliselt advokaadina Tallinnas ja Tartus. Osales ka seadusloomes, eriti aktiivne oli uute terminite moodustamisel ja propageerimisel.

³ **Johannes Voldemar Veski** (1873–1968) Eesti keeleteadlane, üks eesti terminoloogia rajajatest, Tartu Ülikooli professor ja TA akadeemik.

võimaldavad tutvuda komisjoni töö köögipoolega. Pikemalt kõigel peatumata nimetagem olulisemaid uuendeid. Siingi jätkub seniste verbituletiste kõrvale rohke rööbitine lühideverbaalide pakkumine, nagu **muude, heaksarve, sissenõue, vastuväide, väljaarve** jms. Tähelepanu äratav katse asendada edasikaebamise põhiliike tähistavad võõrterminid *apelleerima, apellatsioon* ja *kassatsioon* omasõnadega **teistma, teistmine** või **teistus** ja **tühjamine** või **tühjumus** koos verbiga **tühjama**.

Huvipakkuvat on muudki. Näiteks **armama, armamine** *amnestimise* ja *amnestia* mõttes, **kari distsipliini, edis kautsjoni, levilaim** *difamatsiooni*, **sisetunne** *südametunnistuse*, **lauakiri** *protokolli* tähenduses.

Tsiviilkohtu-seadustiku oskussõnade loetelu (Õigus 1921, nr-d 2, 3, 4 ja 5) sisaldab ühtekokku 644 märksõna. Siingi on komisjoni uuendused tähelepanuväärsed ja põhjalikud. Kõigepealt tuleb esile tõsta senise toortõlkelise *liikuva varanduse* asendamist sobivama **vallasvaraga** ja selle vastandmõiste **kinnisvara** ehk **kinnistu** kasutusele võtmist.

Tähelepanu äratavad tol ajal uudsed verbid **anastama, ennetama, jõustama, jälitama, järgima, kohaldama, nõudlema, omastama, ühistama**.

1930. aastad ja „Õigusteaduse sõnastik“

Juriidiliste oskussõnade komisjoni töö kokkuvõttena ja edasiarendusena ilmus kaksteist aastat pärast viimase terminiloendi avaldamist 1934. aastal **Ferdinand Karlsoni** ja **Johannes Voldemar Veski** „Õigusteaduse sõnastik“.⁴

Miks sõnastiku valmimine nii palju aega võttis?

1920. aastal tööd alustanud oskussõnade komisjon tegi küll eestikeelsete terminite loomisel ja korrastamisel paari aastaga ära suure töö, kuid kui selle tulemusi raamatu tarvis koondama hakati, selgus, et sõnastiku väljaandmiseks sellest ei piisa. Oli lünki, puudusi, vasturääkivusi ning ebatäpsusi. Seni oli keskendutud eelkõige kohtukeelele. Emakeelne õigusõpe vajab aga enamat – oskuskeelt, mis hõlmaks kõiki õigusharusid. See töö oli tegemata.

Algas sõnavara korrastamise teine järk. Tööd tehti põhiliselt Tartu ülikooli õigusteadlaste osavõtul. Vaadati läbi kõik õigusdistsipliinid. Tutvuti nii trükitud kui ka käsikirjaliste allikatega. Arutati ja järgiti oskuskeele teoreetilisi aluseid ning tegelikke vajadusi. Teha tuli palju: selekteerida ja süstematiseerida kogutud materjal, kooskõlastada sõelalejäänud, vastendada uued mõisted, asendada aegunud või ebakohased terminid sobivamatega jne. Kõik see nõudis aega.

Ühtekokku peeti 1920. aastal alustatud ja neliteist aastat kestnud õigussõnavara korrastamisel 450 mitmetunnist töökoosolekut, millele eelnesid ja järgnesid aeganõudvad täiendused-täpsustused. Juristide poolelt korraldas tööd F. Karlson. Keeletööga tegeles J. V. Veski. Peale nende osalesid sõnastikutöös juristid ülikooli õigusteaduskonnast, riigikohtust jm. Kohtumeditiini sõnavara alal aitas professor A. Valdes. Raamatu üldisel vormistamisel oli tegev professor E. Ilus. Sellisena on sõnastik pikaajalise ja mahuka kollektiivse töö vil.

Oma üldilmelt ja keelelistelt taotlustelt on sõnastikus püütud kasutada kõiki eesti keele lähteallikaid, sõnalooime võtteid ja -viise.

⁴ **F. Karlson, J. V. Veski.** Õigusteaduse sõnastik. Kujustanud ja toimetanud E. Ilus. Akadeemilise Kooperatiivi Kirjastus, Tartu 1934, 308, lk (7451 terminit).

Kuidas termineid loodi

I. Põhiprobleem: kas oma- või võõrsõna?

Nagu praegu nii seisti ka 20.–30. aastatel valiku ees: kas võtta üle rahvusvaheliselt kasutatav võõrsõna või luua oma, eestikeelne. Esimene, lihtsam variant tähendanuks eesti keele struktuuri kahjustavat võõrsõnade invasiooni, teine – raskem, aga ohutum – nõudis oma keele põhjalikku tundmist, head intuitsiooni, leidlikkust ning pidevat valmisolekut ületada vastuseise. Valiti teine, raskem tee.

Sõnastikus on enamasti talitatud nii, et võõrsõna küll esitatakse, kuid sellelt viidatakse omakeelsele rööbikule ning antakse selle juures saksa ja vene vaste. See viitab selgele soovitusel eelistada omasõna.

Suur hulk tol ajal võõrsõna asemele soovitatud omasõnu on praeguseks leidnud keeles kindla koha. Näiteks: *haldama* – 'administreerima', *eritlema* – 'analüüsima', *manduma* – 'degenereeruma', *eristama* – 'diferentseerima', *tegur* – 'faktor', *isend* – 'indiviid', *tõlgendama* – 'interpreteerima', *erakond* – 'partei' jne.

Nii mõnigi kord satuti liialdustesse. Pakuti sõnu, mida kasutama ei hakatud.

Näiteks *uhk* – 'hasart', *pahv* – 'afekt', *omasugu-iharus* – 'homoseksuaalsus', *taaslange* – 'retsidiiv', *pea-äramine* – 'giljotineerimine', *lahklus* – 'separatism', *tale* – 'klausel', *karind* – 'distsipliin', *taaslange* – 'retsidiiv', *embkumbne* – 'alternatiivne'.

Tugevast puristlikust hoiakust⁵ hoolimata on sõnaraamatu tegijad siiski mõistnud, et võõrsõnu täielikult välistada ei ole mõistlik ega võimalik. Sisse on võetud sellised sõnad nagu *aktsia*, *aktsiis*, *arest*, *bilanss*, *boikoteerima*, *börs*, *dokument*, *kapital*, *karantiin*, *notar*, *pankrot*, *prokurör*, *protest*, *testament* ja *veksel*. Need olid tollal juba üldtuntud ja -levinud.

II. Sõnavara lähteallikad

Jälgides eelmise sajandi alguse sõnaloometegevust, torkab silma, et sõnu või tüvesid on saadud küll murretest, küll üldkeelest, kuid ka soome keelest. Sama võib ütelda ka õiguskeele arengut jälgides.

J. V. Veski veendumuse kohaselt peitub kõik keele arenguks vajaminev keeles endas. Juba 1913. aastal kirjutas ta oma artiklis „Eesti kirjakeele edasiarendamise teedest“, et sõnaloometöö tuleks „meie keele praegune sõnade-tagavara hoolega läbi sõeluda ja sealt unustusse vaibunud tarbekohane vara uueste tarvitusele tuua ning sündsäl korral isegi „vanadesse astjatesse uut viina valada“.“ Niisiis pöördus ta kõigepealt üldkeele ja murrete poole. Kõige põhjalikumalt oli sõnavara tollal fikseeritud 1869. aastal ilmunud F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatus, mis sisaldas ligemale 50 000 sõna ja sõnaühendit. Wiedemanni sõnaraamatut kasutas Veski põhiallikana. Selle kõrval oli tal ka näiteks A. Saareste „Murdesõnad Põhja-Eestist“. Valitud lähtematerjali kasutas ta loovalt, tuletades liidete abil uusi tüvesid, muutes või teisendades tähendusi.

⁵ Purism (lad *purus* 'puhas') on võõrapärasuste, eelkõige võõrsõnade põhimõtteline, enamasti ületaotlev vältimine keele puhtuse nimel, nende asendamine omakeelsetega. Õigussõnavara korraldamisel oli puristlik lähenemine omane eriti Karlsonile. Puristlikke põhimõtteid järgiti XIX sajandi keskel ulatuslikult nt soome ja ungari keeles.

Näiteid.

Wiedemanni sõnaraamatus on Hiiu murrakule iseloomulik verb *kehtama* – 'suutma, julgema'. Veski tegi sellest *i*-tüvelise tuletise **kehtima** – 'maksvusel olema'. Samast sõnast on tuletatud ka **kehtivus**.

Wiedemannil on sõna *loendus* tähenduses 'ettelugemine', verb aga puudub. Veski tuletas verbi **loendama** ja andis sellele praeguse tähenduse.

Wiedemannil on **elatis** 'eluase, maja', Veskil tähenduslik teisend – 'üalpidamine, peatoidus'.

Wiedemannil on **hoius** 'hoidmine, kaitsmine, hooldus', Veskil tähenduses 'deposiit'.

Verb **hagema** on tuntud nii Põhja-Eesti murretes kui ka soome keeles. Murretes tähendas see '(hunti) hurjutama; saaki püüdma; otsima, nõudma'. Soome keeles anti sellele sõnale lisaks ka õigustermini staatus – 'kohtu korras nõudma'. Samasuguse sisu andis Veski sellele ka eesti keeles.

Keeleuendusega üldkeelde tulnud ja mугanenud soome laenudest on sõnastikku võetud nt *aade, alistuma, ennistama, haldama, häirima, keskus, loetlema, suva, säilitama, tootma, turvama* jne.

Omamoodi „tööõnnetusena“ sai eluõiguse sõna **tuvastama**. *Tuva*-tüve pole olemas. Veski on selgitanud selle sõna saamist järgmiselt. Ühel komisjoni koosolekul olevat üks juuraprofessor soovitud saada vastet saksa verbile *feststellen*. Veski pakkunud *turvastamist*. Sõna meeldinud, professor kirjutanud selle endale märkmikku ja lubanud kasutama hakata. Mõõdus mõni aeg ja Veski kuulnud, et professor pruugib mingit kummalist sõna – **tuvastama**. Selgus, et professor oli pakutu valesi üles märkinud. Muutma enam ei hakatud, sest sõna oli juba rahva sekka läinud, seda oli loengutel kasutatud.

III. Sõnaloome viisid

1. Tuletamine

Sõnaloome võtetest eelistas Veski deriveerimist ehk sõnade tuletamist liidete abil. Eesti keeles on arvutul hulgal liiteid, mille abil on võimalikud rohked tüvearendid. Kui enne Veskit kasutati tuletusliiteid juhuslikult, ilma sõnade tähenduspiirkondi fikseerimata, siis Veski püüdis selgitada, missuguse nüansi üks või teine liide annab. Kasutatud on kõikvõimalikke liiteid. Kõigil peatuda ei jõua. Vaadelgem neid, mida ta ise on oluliseks pidanud või mis on tekitanud probleeme.

Tegusõnade tuletamine. Oma aja kohta uudne, kuid praegu väga levinud on *u*-liite abil enesekohaste verbide tuletamine. Näiteks *jõustama > jõustuma, elatama > elatuma, pärandama > päranduma*.

Iseloomulik on, et nn *eerima*-verbide puhul kasutatakse õigussõnastikus järjekindlalt lühemat *i*-liidet. Näiteks *aktsepteerima > aktseptima, diferentseerima > diferentsima, finantseerima > finantsima, projekteerima > projektima, proklameerima > proklaamima* jne. Nii toimides oldi ajast ees, sest selles suunas on *eerima*-verbid ka mугanenud (nt *reklameerima > reklaamima, formeerima > vormima, normeerima > normima*), kuigi eriti järjekindel ja ulatuslik see muutus pole olnud.

Liiteid on läinud tarvis selleks, et tuletada kompaktne verb sõnaühendi asemele. Näiteks *heaks tegema > heastama, hiljaks jääma > hilistuma, kaasa avitama > kaavitama, üürile võtma > üürima, üürile andma > üüritama*.

Nimisõnade tuletamine. Sõnastikus nagu kogu õigusterminoloogias on kõige produktiivsemad liited *-mine* ja *-us*. Tüvele liituv *-mine* on universaalne liide, mis võimaldab moodustada teonime (*säilita+ma > säilita+mine, tunnista+ma > tunnista+mine*). *mine*-vormi kõrval on sageli paralleelselt *us*-tuletis. (*kasutamine ~ kasutus, tõestamine ~ tõestus, edendamise ~ edendus*). Suures osas on need paarikud kuni kokkulangemiseni lähedased ja teineteisega stiilikaalutlustel asendatavad. Täielikust samasusest aga kõnelda ei saa. Tähenduse erinevus on eeskätt selles, et *us*-liitelised sõnad märgivad enamasti tegevust kui nähtust, *mine*-tuletised aga sisaldavad verbile omast aktiivsust, väljendades tegevust selle kulgemises. Niisiis on *us*- tuletised rohkem nähtuse nimetused, *mine*-tuletised aga tegevuse või protsessinimetused.

Praeguseski õiguskeeles sagedaste, vene keele analoogiale rajatud *mitte*-sõnade (*mittevaieldav, mittelubatav*) asemel on „Õigusteaduse sõnastikus“ tuletised, mis on saanud *tu*-liite abil (*vaieldamatu, lubamatu*). *ng*-liitega on tuletatud tegevuse faasi või ühekordset tegevust märkivaid sõnu (*avang, leping, tehing*). On kasutatud ka *nd*-liidet (*tõkend, tõend, ajend, pärand*) ja *m*-liidet (*andam, asum, kasum*).

2. Liitmine

Liitteesõnad. „Õigusteaduse sõnastikus“ võib leida väikese rühma liitverbe, nagu *sundlaekama* 'konfiskeerima', *sundvõõrandama*, *üldarmustama* 'üleüldiselt armu andma' *taandpäevama* 'taandkuupäevaga dateerima'. Omaette originaalse rühma moodustavad nn *ärama*-verbid, mis märgivad millegi äravõtmist või tegevuse pöördpõhisust. Näiteks *rakkim-ärama* 'desorganiseerima', *väärt-ärama* 'väärtusetuks muutma, devalveerima', *relv-ärama* 'desarmeerima, relvitustama', *pärusärama* 'pärandist ilma jätma', *pea-ärama* 'giljotineerima'. Teine viis samalaadse sisu väljendamiseks oleks verbi tuletamine *tu*-karitiivist (*relvitu+sta+ma, veetu+sta+ma*). Kolmas võimalus on võõrsõna (*desarmeerima, desorganiseerima*).

Liitkäändsõnad. Üldise tava kohaselt on käändsõnu liidetud kas nimetavaliselt (*eelispärija, õigusriik*) või omastavaliselt (*kinkeakt, vaibevara*). J. V. Veski on püüdnud täiendsõna käände alusel liitumisjuhte normida. Üldjuhul on see võimalik ja vajalikki, raskusi tekitavad *s*-lõpulised täiendsõnad. Sõnastikus on nii nimetavalist (*õigusnorm, õigusakt, õigussubjekt, õigussuhe, õigusteadus*) kui ka omastavalist liitumist (*õigusekeel, õiguseküsimus, õigusevastane, õigusenõunik*). Praeguses pruugis kaldutakse eelistama pigem nimetavalist liitumist (*õiguskeel, õigusküsimus, õigusenõunik, õiguspärane, õigusvastane*).

Liidetud on ka lühikonsonanttüvele (*liigkasu, naisküsimus*) või mitmuse tüvele (*noortekohus, seadustekogu*). Liitumi esikomponendiks on kõige sagedamini nimisõna (*õigusabi, variisik*), ka omadussõna (*heauskne, kinnispant, ühisvara*), kuid ka verbitüved (*heitlaps, sundsiire*) ning määr- ja kaassõnad (*otsejoon, kaasomand*).

IV. Terminisarjade kujundamine

Oskuskeeles püütakse järgida süsteemsuse põhimõtet, s.o luua mõisterühmade alusel ühtseid terminisarju. Ka „Õigusteaduse sõnastikus“ on seda asjaolu silmas peetud.

Näiteks *tava, tavaline, tavand, tavandlik, tavavaibus, tavaõigus* või *teenis, teenistuja, teenistama, teenistus, teenitaja, teenistuma* jne.

Selliseid sarju luues tekib oht, et ühe ja sama tüve ülekasutamine tekitab ebasoovitava kaasnähu – paronüümia.

Näide sõnastikust: *kõnu* 'jõud', *kõnund* 'majapidamine', *kõnundus* 'majandus', *kõnundlik* 'majapidamisele puutuv', *kõnunduslik* 'majanduslik, ökonoomne'.

Ühele tüvele eri liidete lisamisega on sõnastikus püütud süstematiseerida sugulusnimetusi. Näiteks: *isa*, *isam* 'vanaisa', *isim* 'vanavanaisa', *isak* 'võõrasisa', *isask* 'adoptiivisa'. Sama malli järgi on moodustatud *ema*, *emam*, *emim*, *emak*, *emask* ning *laps*, *lapsem* 'lapselaps', *lapsim* 'lapselapselaps', *lapsek* 'võõraslaps', *lapsesk* 'adoptiivlaps'.

Neid pole kasutusele võetud. Õnneks. Paronüümide juuspeene tähendusnüansi eristamine seab keelekasutajale selliseid nõudeid mida enamasti ei olda valmis täitma.

Kokkuvõtteks

1920.–1930. aastatel tehti õiguskeele kujundamisel suuri pingutusi, mida üldjuhul saatis edu. Esmakordselt läheneti probleemidele süsteemselt, konstruktiivselt ja suure süvenemisega.

Sõnaloomeprotsess oli avalik: selles osalesid tegevjuristid, õigusteadlased, aga ka lingvistid ja muud asjahuvilised. Arutlused toimusid tavaliselt Tartu ülikooli õiguskomisjonis, tulemused tehti teatavaks peamiselt ajakirjas *Õigus*.

Pikaaegse ja põhjaliku töö käigus kinnistusid oskuskeelele eriomased põhimõtted. Uute terminite loomisel lähtuti eelkõige eesti üldkeelest ja murretest. Levinud oli tugev vastuseis võõrapärasusele. See tähendas, et võõrsõnadele eelistati igal võimalusel omasõnu. Arendati välja terminimoodustuse keelised printsiibid, leiti uusi tuletusmalle. Ja pöörati seejuures tähelepanuka terminite süsteemsusele.